

Wyrok z dnia 2 września 2003 r.

I PK 310/02

Dla ustalenia wysokości odprawy określonej w art. 49 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego "Polskie Koleje Państwowe" (Dz.U. Nr 84, poz. 948 ze zm.) decydujące znaczenie ma miejsce zamieszkania pracownika w dniu złożenia oświadczenia pracodawcy zmierzającego do rozwiązania stosunku pracy, a nie w dniu jego rozwiązania.

Przewodniczący SSN Teresa Flemming-Kulesza (sprawozdawca), Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk, Zbigniew Hajn.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 2 września 2003 r. sprawy z powództwa Marka K. przeciwko Polskim Kolejom Państwowym Spółce Akcyjnej Zakładowi Infrastruktury Kolejowej w K. o odprawę, na skutek kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Kielcach z dnia 20 marca 2002 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Kielcach do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Sąd Rejonowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Kielcach wyrokiem z dnia 15 października 2001 r. zasądził na rzecz Marka K. od Polskich Kolei Państwowych SA - Zakładu Infrastruktury Kolejowej w K. kwotę 10.000 zł z odsetkami tytułem odprawy oraz odsetki od kwoty 20.000 zł za okres od 1 czerwca do 15 lipca 2001 r.

Sąd ten ustalił, że powód był zatrudniony u strony pozwanej od 1985 r., ostatnio na stanowisku specjalisty automatyka w ISE S. Na stałe zamieszkiwał w miejscowości S. gmina G. w powiecie b. Pracodawca w pisemnym oświadczeniu z 26 lutego 2001 r. rozwiązał z powodem umowę o pracę z zachowaniem sześciomie-

sięcznego okresu wypowiedzenia upływającego 31 sierpnia 2001 r. Jako przyczynę wskazał restrukturyzację zatrudnienia. W tym samym piśmie zamieścił też informację, że w związku z rozwiązaniem umowy o pracę powodowi przysługuje jednorazowa odprawa w wysokości 20.000 zł. W toku wypowiedzenia, 22 marca 2001 r., powód zameldował się na pobyt stały w C. przy ulicy Ż., w wynajętym pokoju. W związku z utratą dotychczasowej pracy powód zamierzał w C. prowadzić sklep. Planował rozpoczęcie tej działalności od 1 lipca 2001 r., dlatego też 16 maja 2001 r. złożył do dyrektora pozwanego Zakładu prośbę o skrócenie okresu wypowiedzenia z sześciu miesięcy do trzech. Prośba została uwzględniona, w związku z tym stosunek pracy rozwiązał się 31 maja 2001 r. Pozwany 8 czerwca 2001 r. wypłacił powodowi odszkodowanie za skrócenie okresu wypowiedzenia w wysokości trzymiesięcznego wynagrodzenia, natomiast 12 czerwca 2001 r. wystąpił do Kolejowej Agencji Aktywizacji Zawodowej z zapotrzebowaniem na jednorazową odprawę dla powoda. Odprawa w wysokości 20.000 zł została powodowi wypłacona dopiero 15 lipca 2001 r., a to spowodowało konieczność zmiany dotychczasowych planów powoda dotyczących jego działalności gospodarczej. Powód pozostając w separacji z żoną zamieszkuje sam. W dniu rozwiązania z powodem umowy o pracę, czyli 31 maja 2001 r. stopa bezrobocia w powiecie b. była niższa od przeciętnej stopy w kraju, natomiast w powiecie k. była wyższa. Decyzją Powiatowego Urzędu Pracy w K. Filia w C. z 11 czerwca 2001 r. powód został uznany za osobę bezrobotną z dniem 8 czerwca 2001 r. (bez prawa do zasiłku).

Sąd Rejonowy zrelacjonował treść przepisu art. 48 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe”, zgodnie z którym wysokość należnej zwalnianemu pracownikowi odprawy wynosi 20 000 zł lub 30.000 zł w zależności od tego, czy zamieszkuje na obszarze powiatu, w którym stopa bezrobocia w dniu rozwiązania stosunku pracy jest większa niż przeciętna stopa bezrobocia w kraju, czy też jest ona równa przeciętnej lub od niej niższa. Sąd Rejonowy uznał, że powodowi należy się odprawa w wyższej kwocie, ponieważ w dacie rozwiązania stosunku pracy zamieszkiwał na obszarze powiatu k., w którym stopa bezrobocia była większa niż przeciętna w kraju. Wysokość odprawy nie zależy od czasu zamieszkiwania na danym terenie. W ocenie Sądu pierwszej instancji, podane przez powoda przyczyny zmiany miejsca zamieszkania są „logicznie przekonujące”. Zgodnie z art. 25 k.c. mającym zastosowanie w sprawie na podstawie art. 300 k.p., miejscem zamieszkania osoby fizycz-

nej jest miejscowość, w której osoba ta przebywa z zamiarem stałego pobytu, „a jedną z przesłanek tego pojęcia jest zameldowanie danej osoby w tej miejscowości na pobyt stały”. W efekcie tych rozważań, Sąd Rejonowy uznał zasadność powództwa zarówno w zakresie uzupełnienia odprawy, jak i odsetek od wypłaconej odprawy w kwocie 20.000 zł za okres opóźnienie liczony od rozwiązania stosunku pracy do wypłaty.

Pozwany zaskarżył ten wyrok, a Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Kielcach wyrokiem z dnia 20 marca 2002 r. oddalił jego apelację. Sąd ten podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji i uznał, że powód przez złożenie zaświadczenia o zameldowaniu na pobyt stały w C. udowodnił miejsce swego zamieszkania. Zdaniem Sądu, zamiar powoda stałego pobytu w tej miejscowości wynika z okoliczności sprawy. W związku z ciężką sytuacją na rynku pracy, zmiana miejsca zamieszkania podyktowana była chęcią podjęcia działalności gospodarczej - prowadzenia sklepu. Wniosek o skrócenie okresu wypowiedzenia umotywowany był chęcią jak najszybszego podjęcia działalności gospodarczej w C. Wysokość odprawy nie zależy od czasu zamieszkiwania w danej miejscowości. W momencie rozwiązania z powodem umowy o pracę, jego miejscem zamieszkania był C. w powiecie k., w którym stopa bezrobocia była wyższa niż przeciętna stopa bezrobocia w kraju. Roszczenie o odprawę stało się wymagalne w dniu rozwiązania stosunku pracy i dlatego od tego dnia należą się odsetki zarówno od kwoty zasądzonej, jak i wypłaconej przez pracodawcę 15 lipca 2001 r.

Strona pozwana wniosła kasację od tego wyroku, podnosząc zarzut naruszenia art. 49 ust. 1 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” w związku z art. 25 k.c. przez przyjęcie, że w dacie rozwiązania stosunku pracy powód miał stałe miejsce zamieszkania na obszarze powiatu, w którym stopa bezrobocia jest większa niż przeciętna w kraju oraz art. 233 § 1 k.p.c. przez dowolną ocenę zebranego w sprawie materiału dowodowego. Skarżący podniósł, że - jego zdaniem - powód nie wykazał zamiaru stałego pobytu w C. Nie przedstawił żadnego dowodu, iż miał zamiar podjęcia działalności gospodarczej w tej miejscowości ani nie wskazał dlaczego nie mógłby prowadzić tej działalności mieszkając tam, gdzie dotychczas, czyli w odległości 10 km od C. Opóźnienie w wypłacie odprawy nastąpiło z winy powoda, który podanie o skrócenie okresu wypowiedzenia złożył 16 maja 2001 r., podczas, gdy pozwany mógł składać zapotrzebowanie na środki z Kolejowej Agencji

Aktywizacji Zawodowej 15 dnia każdego miesiąca, a udowodnił, że był przygotowany na wypłatę odprawy 31 sierpnia 2001 r. Kasacja zawiera wniosek o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji oraz o zasądzenie zwrotu kosztów procesu.

W odpowiedzi na kasację powód twierdził, że jest ona nieuzasadniona.

Sąd Najwyższy rozważył, co następuje:

Kasacja ma usprawiedliwione podstawy. Przepisy art. 48-50 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” (Dz.U. Nr 84, poz. 948 ze zm.) są zredagowane w sposób niespójny, a ich wykładnia nastrocza poważne trudności, co znalazło wyraz w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. uchwała z dnia 16 kwietnia 2003 r., III PZP 4/03). Przesłanki nabycia prawa do odprawy zostały ujęte w trzech przepisach, zredagowanych w niejednorodnej konwencji i przy użyciu czasowników występujących w różnych czasach. W pierwszym z tych przepisów mowa jest o pracownikach, z którymi „rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło w latach 2000 – 2002” (obecnie 2000 - 2003). Użycie czasu przeszłego sugeruje odniesienie normy prawnej do przeszłości, co pozostaje w sprzeczności z jej treścią, odnoszącą się w chwili jej wejścia w życie, z całą pewnością do zdarzeń przyszłych, skoro ustawa weszła w życie w 2000 r. (czy odnosiła się do zdarzeń przeszłych jest kwestią sporną). W dalszej części tego samego przepisu ustawodawca używa już czasu teraźniejszego dla określenia negatywnych i pozytywnych przesłanek nabycia prawa do odprawy. Chodzi zatem o pracowników, którzy „nie spełniają” warunków umożliwiających uzyskanie prawa do emerytury, urlopu kolejowego lub świadczenia przedemerytalnego. Owi pracownicy „mają” prawo do odprawy. Nie są to jednak wszystkie przesłanki nabycia prawa do odprawy. W przepisie następnym, w którym uregulowana została wysokość odprawy, znajduje się odesłanie do art. 50 ust. 1 („z zastrzeżeniem art. 50 ust. 1”), w którym zamieszczona została kolejna pozytywna przesłanka nabycia prawa do odprawy w postaci odpowiedniego stażu pracy. W przepisie tym ustawodawca również posłużył się czasownikami w czasie teraźniejszym („otrzymuje pracownik”) i przeszłym („który był zatrudniony”). W drugim ustępie tego artykułu uregulowana została negatywna przesłanka, której wystąpienie pozbawia pracownika prawa do odprawy przez odesłanie do okoliczności, o których mowa w art. 8 ust. 3 ustawy z dnia 28

grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy.

Zastosowany sposób ujęcia przepisów nie pozwala na łatwe odtworzenie zawartych w nich norm przez zastosowanie wykładni językowej. Ustalenie wynikających z nich warunków nabycia prawa do odprawy i okoliczności powodujących wyłączenie tego prawa wymaga dokonania również bardziej skomplikowanych zabiegów. W poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie, czy w razie zmiany miejsca zamieszkania przez pracownika w okresie wypowiedzenia, które to miejsce ma znaczenie dla wysokości odprawy, od wykładni językowej należy jednak rozpocząć. Analizowany przepis (we fragmencie mającym znaczenie dla rozpoznania sprawy) ma następujące brzmienie: pracownikowi, z którym w latach 2000 - 2002 (obecnie 2003) został rozwiązany stosunek pracy z przyczyn, o których mowa w art. 48, mającemu stałe miejsce zamieszkania na obszarze powiatu, w którym stopa bezrobocia w dniu rozwiązania stosunku pracy z pracownikiem jest większa niż przeciętna stopa bezrobocia w kraju, przysługuje(...) jednorazowa odprawa pieniężna w wysokości 30.000 zł. Analogicznie brzmi ustęp drugi, w którym określono warunki nabycia odprawy w wysokości 20.000 zł, z tym, że chodzi o stopę bezrobocia równą lub niższą od przeciętnej krajowej. Uważne odczytanie tego przepisu pozwala na stwierdzenie, że dzień rozwiązania stosunku pracy jest miarodajny tylko do ustalenia stopy bezrobocia, a nie dotyczy wcale ustalenia miejsca zamieszkania pracownika. Przepis ten w ogóle nie zawiera wskazania według jakiej daty należy ustalić miejsce zamieszkania. W zakresie koniecznym do rozpoznania niniejszej sprawy, czyli ustalenia przesłanek nabycia odprawy w wyższej wysokości, należy - przy założeniu racjonalności ustawodawcy i wykorzystaniu reguł wykładni systemowej - rozumieć tak normę prawną zawartą w art. 49, by pozostawała ona w spójności z normą z art. 50 ust. 1. Prowadzi to do wniosku, że ocena występowania wszystkich przesłanek nabycia prawa do odprawy następuje w chwili złożenia oświadczenia pracodawcy zmierzającego do rozwiązania stosunku pracy. Chodzi również o przesłankę nabycia prawa do odprawy w wyższej wysokości. Decydujące znaczenie ma miejsce zamieszkania w dniu złożenia oświadczenia pracodawcy. Do takiego wniosku prowadzi zestawienie treści art. 49 i 50 ust. 1, do którego przepis ten odsyła. W art. 50 ust. 1 mowa jest o dniu wypowiedzenia lub rozwiązania stosunku pracy. Zatem w dniu złożenia oświadczenia przez pracodawcę podlegają ocenie przesłanki nabycia prawa do odprawy: staż pracy, a także zamieszkiwanie w określonej miejscowości. Wszystkie zdarzenia, do-

tyczące stażu lub miejsca zamieszkania, które nastąpiłyby po tej dacie nie mają znaczenia dla nabycia prawa do odprawy lub jej wysokości. Inne rozumienie przepisu (przepisów) prowadziłyby do skutków niemożliwych do zaakceptowania.

Należy zatem przyjąć, że o wysokości odprawy decyduje miejsce stałego zamieszkania pracownika w dacie złożenia przez pracodawcę oświadczenia o rozwiązaniu stosunku pracy. Wszelkie zmiany miejsca zamieszkania po tej dacie pozbawione są znaczenia. Niezależnie od tego nie sposób nie zauważyć, że ustalenie miejsca zamieszkania powoda zostało dokonane bez należytej wnikliwości. Dotyczy to motywów zmiany oraz odległości między obiema miejscowościami. Dodać przy tym należy, że zmiana miejsca zamieszkania tylko w celu uzyskania wyższej (o 10.000 zł) odprawy mogłaby być oceniona jako działanie ze sfery nadużycia prawa, a zatem niemogące odnieść skutku przy dochodzeniu roszczeń.

Brakiem wnikliwości obarczone zostało też zasądzenie odsetek od odprawy. Uwzględnienie tego roszczenia winno być poprzedzone analizą przepisów dotyczących skrócenia okresu wypowiedzenia wynikających z układu zbiorowego, a nie Kodeksu pracy oraz przepisów regulujących finansowanie odpraw uregulowanych w ustawie o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji PKP. Chodzi zarówno o konieczność ustalenia wysokości odprawy w zależności od stopy bezrobocia w dniu rozwiązania stosunku pracy, jak i pozyskiwanie środków na odprawy. W szczególnych okolicznościach tej sprawy - po dokonaniu stosownych ustaleń - może też powstać potrzeba rozważenia tego roszczenia w aspekcie zasad współżycia społecznego i społeczno-gospodarczego przeznaczenia prawa.

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 393¹³ § 1 k.p.c.

=====